OBSAH

Téma: **Boom.** Výrazný a náhlý rozmach aktivity, prudký vzestup, rychlý rozvoj vůbec, někdy však uměle vyvolaný. Těmito slovy popisují slovníky výraz boom. A přesně po takových fenoménech a výrazných tématech nejen v české literatuře a kultuře jsme pátrali v jubilejním čísle.

3 **Čekání na šum aneb Sbírám, tedy jsem.** Sloupek Jakuba Goldmanna

6 **V tiráži jsme všichni černí.** O čem je česká diskuze o překladu básně *The Hill We Climb*?

10 **Umělá inteligence pekárny na chleba.** Rozhovor o světovém hitu *AI: Když robot píše hru*

18 **Boom severské detektivky.** Proč nás Seveřani neustále zásobují svými krváky?

24 **Česká J. K. Rowlingová?** Zlomový bod, který ovlivnil podobu a postavení beletrie pro děti

28 **Design ve službách republiky.** Jan Florentýn Báchor o Družstevní práci

32 **VOD Killed The Video Star.** Žijeme teď a tady a bez reklam

36 **Kdo zvládne pohlédnout výbuchu do ksichtu?** Neodborná apologetika prvních vět

42 **Stačí se dívat a poslouchat.** Rozhovor se Zuzanou Dostálovou

46 **Komiksové bubliny provokující mocné Západu i Východu**

56 **Je to in. Kdo to řekl?** Sloupek Lenky Samešové

60 **Umění nemá sexuální orientaci.** Krátce k fenoménu teplé literatury na případu *Linie krásy*

64 **Ze současné české poezie XXXVII.** Básnický seriál Dominika Melichara

73 **Svět plný lásky, jednorožců a bejbyčína.** Recenze dětské knihy *Děti z naší vily*

78 **Malá dávka optimizmu do našich (post)pandemických dní.** *Ľudskosť* Rutgera Bregmana

81 **Nejsme veselí lidé.** Poznámky k sociálně-kritické próze

88 **Rozpačitost dvojitého rande s Labudovou.** O knize *Lada u ledu*

91 **Příliš dokonalé stroje.** Recenze knihy *Stroje jako já* Iana McEwana

96 **Prvorepubliková pornoidylka.** Krátká a svěží novela *Café Groll*

100 **Komiks vyzývající na souboj předsudky.** O autobiografickém titulu *Gender Queer*

104 **Literární bum.** Zamyšlení Ivety Mikešové

106 **Koláž Kateřiny Ká**

LÉTO • 2021

DĚKUJEME!

Magazín **LÓGR** vychází s laskavou podporou Ministerstva kultury ČR a Státního fondu kultury ČR.

MINISTERSTVO KULTURY

Státní fond kultury ČR

Jakub Goldmann
@siderro

Čekání na šum aneb Sbírám, tedy jsem

Na základní škole jsem sbíral hokejové kartičky a známky. Oboje jsem flákal, a přesto jsem si připadal těžce retro. Hokejové karty měly smysl jen proto, že Jágr hrál za Pittsburgh v NHL, hromadění známek bylo mimo úplně – kromě těch s Hitlerem a podobnými obskurnostmi jsem tím v podstatě nikoho nezaujal.

Rodiče mě peskovali, že se svému koníčku nevěnuji systematičtěji, že známky beru do ruky bez pinzety, mají ohnuté rohy a nejsou seřazeny v albech podle kategorií. Divil jsem se. Proč je to, jak mám uspořádané potištěné kolky, tolik zajímá?

Po letech mi táta vyprávěl, že když byl kluk on, docela běžná byla i mezi cizími dětmi vážně míněná otázka: „Co sbíráš?“ Očekávanou odpovědí pak: známky, pivní tácky, brouky..., protože NĚCO přece sbírá každý.

Když v devadesátých letech v Česku vybuchl čas (kdo mi nevěří, ať si přečte *Sestru* od Jáchyma Topola) a přišly neonové šusťáky, skinheadi, pornografie a v sudu byli namísto filozofů podnikatelé, tak otevřené hranice přinesly nové koníčky a odsunuly ty staré. Kapitál dokázal dodat sběratelství novou atraktivitu: Lutra, POG, Magicy, Doomtropeři, Pokémoni...

Zatímco sběratelské generaci mých rodičů to bylo líto, já jsem okamžitě přistoupil na cílený marketing a zvesela utrácel kapesné za strategicky řízené produkty. Takové sbírky a předměty měly rituální hodnotu a stávaly se vstupenkou do společného kultu. Pro starou gardu to však byly sbírky umělé a nečisté.

Stejnou funkci jako sbírky měly však i jiné sdílené kulturní memy: filmy, básně, hlášky a samozřejmě také knihy. Pokud chcete být in, musíte mluvit řečí svého kmene. Dneska už se neptáte, co sbíráš, ani nečekáte, že někdo spatra zacituje Nezvalovu *Manon Lescaut*, ale když budete mít kliku, zabodujete lajnou z *Přátel* nebo *Červeného trpaslíka*.

Bookstagrameři a události

Když procházím instagramové profily lidí, kteří se zajímají o knihy, s hrůzou si uvědomuji, že jsem poslední dobou k nové knižní produkci skeptický. Pochopitelně, jsem boomer v krizi středního věku, ale stejně – knihy patří do mého každodenního života. Tak proč jsem k novým barevným hřbetům často tak nedůvěřivý?

Když jsem před revolucí nasával svou čtenářskou niku, byly knihy svázány socialistickou produkcí. Nekonkurovaly si jinak než obsahem. Vycházely takové knihy, jejichž výroba byla úřady umožněna. (Nebavím se o ideologických škvárech.) Byly to knihy klasické, odborné, velmi dobře vypravené, často od již nežijících autorů, kteří nepotřebovali slávu ani vylepšit osobní brand.

Knihy mladých autorů vycházely v edicích, které jako by samy byly jedním velkým disclaimerem – kdyby se to nepovedlo, mohli jste to čekat – je to přeci „mladá“ edice. Tehdy mladí autoři neměli Instagram ani TikTok.

Nebyly smartphony ani počítače. Roztoužené fanynky mohly maximálně psát navoněná psaníčka do redakce. Pro dnešní attention-whores a jejich fans by to byla poněkud líná disciplína.

Knižní šum byl všudypřítomný. Mohl být i dobrý, ale byl to šum, v němž si kvalita knihy musela vybojovat renomé samotným textem. Teprve tehdy ze šumu vystoupila dobrá kniha jako signál. Podobně jako u starých sbírek – kniha byla dostupná všem, nemusela být něčím exkluzivním a ke své hodnotě se musela dopracovat.

Příliš silný signál

Dnes je kniha konzumem, stejně jako Pokémoni. A to je dobře! Jsem rád, že můžeme knihy, jakožto komerční škváry, hodit do kouta a jít se zabývat něčím jiným. Na druhou stranu nás to dovedlo k tomu, že bez pořádného buzzu už dneska kniha prakticky nemá šanci si svého čtenáře organicky najít. Viditelnost knihy si musí autor odpracovat. Musí se stát hercem, veřejně existovat, a často si i sám sehnat peníze na náklad, a to bez PR článků a videotraileru nepůjde. Crowdfundingová kampaň vysvětlí svým budoucím (!) fanouškům, že tato kniha bude událostí. Hlasitost kdysi příjemného šumu zesiluje k prahu bolesti a ušní bubínek je z toho, co jsme schopni vnímat, napjat k prasknutí. Kniha se tváří jako nejhlasitější signál ještě před tím, než vyjede z tiskárny.

Opakuji, že s tím nemám lautr žádný morální problém. Pohybuji se však v rovině emocionální. Jako člověk bombardovaný onlinem jsem si vypěstoval k marketingu otupělost, bez které bych se neobešel. Když ale sahám v knihkupectví po nové knize, mám vždy nepříjemný pocit, že jsem jen cílem konkrétní úspěšné kampaně a moje motivace není úplně zdravá. Když jsem nakupoval knihy v dobách, kdy jsem prostředí nevnímal jako tržní, bylo moje těšení nezkalené a neptal jsem se u pokladny sám sebe, zda si nemám jít raději koupit Pokémony.

V tiráži jsme všichni černí

O čem je česká diskuze o překladu básně *The Hill We Climb*?

Martina Vokáčová,
Anna Krýsová

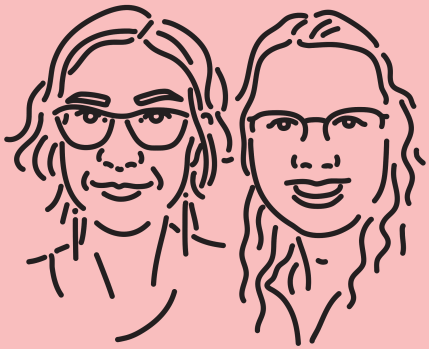

Na inauguraci prezidenta Joea Bidena přednesla Amanda Gorman s gestikulací typickou pro žánr performance poetry vizi o sounáležitosti a inkluzivitě. Její vystoupení bylo historickým momentem pro Afroameričany, kteří v něm mohli vidět naději, že se Amerika stává zemí, kde „skinny Black girl“ nemusí jen snít. Otázka překladu této básně ovšem rozpoutala v Evropě vášnivé diskuze jdoucí zcela proti naději, kterou dílo vyjadřuje.

První zemí, kde se nepovedlo zdolat kopec na první pokus, se stalo Nizozemsko. Práva na překlad zde získalo nakladatelství Meulenhoff a dílo Amandy Gorman svěřilo Marieke Lucas Rijneveld. Dle svých slov proto, že se jedná o mladou, v boji za inkluzivnější společnost angažovanou a mezinárodně oceňovanou autorku. S volbou byla spokojena i Gorman, nizozemská společnost už tak nadšená nebyla. Nejprve se aktivisté podivovali, proč nakladatel-

ství – pokud hledalo někoho podobného Gorman – nehledalo lépe. Proč nevyužilo „šanci“ a místo mladé, bílé, nebinární spisovatelky nenabídlo příležitost někomu z dané systematicky znevýhodňované skupiny, tj. mladé, černé, „spoken word“ umělkyni, kterých je v Nizozemsku celá řada? Nakladatelství se zřejmě zajímalo v první řadě o zisk a pak až o rovnost příležitostí.

Literární vědci a překladatelé následně upozornili, že Rijneveld není dobrou volbou ani z jiných důvodů – jakkoli je sama osvědčenou básnířkou a k dispozici by měla jazykovou pomoc, pro překlad by se primárně mělo přemýšlet o překladateli. Kritika nakonec vedla Rijneveld k odstoupení od překladu. K celé kauze se pak vrátila vlastní básní Alles bewoonbaar (Vše obyvatelné). Přemýšlí v ní o svých privilegiích a společném boji proti útlaku: „Vzdor se nikdy nevytrácí, a přesto si uvědomuješ, kdy/ ti to nepřísluší, kdy musíš pokleknout před básní / protože někomu jinému v ní bude jako doma“.

Do českého prostředí se tato konkrétní diskuze o špatné volbě nakladatelství Meulenhoff přenesla jako spor o překladatelské univerzálie, ve kterém je potřeba postavit se na stranu rozumu a jednoznačně se vymezit proti západním trendům. Uznávaní překladatelé, Petr Onufer v DVTV a Viktor Janiš v podcastu Lidovky.cz, s chutí přistupují na zjednodušené otázky Daniely Drtinové a Štěpána Hobzy a rázně odmítají, aby „barva podkožního pigmentu rozhodovala o kvalitě překladu“. Příležitost vyjádřit se k podstatě věci, kterou nabízí Drtinová (Nejsou určité požadavky na překladatele na místě, jestliže se báseň dotýká problematiky diskriminace?), Onufer naopak nevyužívá.

Místo toho konstatuje, že se nejedná o dobrou báseň, a je proto úplně jedno, kdo ji přeloží. Když podobnou otázku (Je možné být na překlad moc bílý?) obdržela nizozemská novinářka Janice Deul, vysvětlila, že problém je jinde – v tom, že se prestižní příležitosti automaticky nabízejí privilegované skupině.

Oba překladatelé ovšem nezůstávají jen u obhajoby svého řemesla. Vydávají se dál, domýšlejí důsledky „pootevřené Pandořiny skříňky“ a místo na kopec argumentačně stoupají na šikmou plochu – pokud by se z tohoto precedentu stal trend, některé autory by to prý znemožnilo překládat úplně, protože v Česku žádné překladatele tmavé barvy pleti nenajdeme. Díky oběma rozhovorům navíc víme, že Gorman přece může překládat kdokoliv proto, že ani k překladu Oscara Wilda není nutné být gay a aristokrat z 19. století a k překladu románů o Hannibalu Lecterovi není potřeba pojídat lidské maso. Výhodné je to i v rámci rovnosti šancí – jak potvrdil Janiš Hobzovi, pokud by se Afroameričanka rozhodla přeložit Karla Čapka, nikdo nebude protestovat, že nežila v Krkonoších.

Na přesvědčivosti tento postoj ztrácí na sociálních sítích, kde se objevilo několik připomínek dávných i nedávných názorů Viktora Janiše, že pro překládání militarií jsou ženy méně vhodné než muži, kteří by si samopaly s kulomety nespletli. V nadsázce by se tedy dalo říct, že přece jen existuje žitá zkušenost, která je pro překlad relevantní – zkušenost s násilím z druhé strany, zkušenost utlačovat, na rozdíl od zkušenosti být utlačovaný.

Příběhy, které si chcete nechat vyprávět

Audioknihy ▸ CD / DOWNLOAD

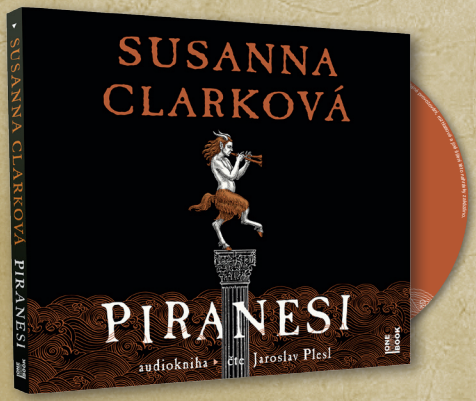

onehotbook.cz

ONE HOT BOOK

Umělá inteligence pekárny na chleba

Rozhovor s Davidem Košťákem, dramaturgem Švandova divadla, o světovém hitu *AI: Když robot píše hru*, o budoucnosti dramatiků z masa a kostí a samozřejmě i o covidu.

Ptal se
Dominik Melichar

Nestává se moc často, aby nějaká česká divadelní inscenace rezonovala nejen u nás, ale i ve světě tak moc jako právě *AI: Když robot píše hru* v repertoáru Švandova divadla. Máme tu co do činění s fenoménem, který možná přehodnotí dosavadní divadelní praxi? To byla moje prvotní impulzivní otázka, s níž jsem se rozhodl Davida Košťáka, jednoho z dramaturgů inscenace, vybídnout k rozhovoru. Rozhovorů, poučených článků i konferencí na to téma vzniklo nespočet, ani bych se tedy nedivil, kdyby mě odmítl, přesto si pro Lógr čas vyhradil. Sejít jsme se sice pro Davidovu pracovní vytíženost nakonec nemohli, i tak obnažuje aktuální divadelní provoz stejně naléhavě, jako bychom se ládovali pivem v nějaké smíchovské nalévárně.

fotografie: Alena Hrbková

Začátek tohoto roku vypadal, jako by se realizovaly nějaké sci-fi vize. Zdálo se, že neexistuje médium od rozhlasu přes televizi až po internet, kde by člověk i nechtěně nenarazil na vaši inscenaci *AI: Když robot píše hru*, jejíž textovou předlohu vygenerovala umělá inteligence. První měsíce tohoto roku to byl bezesporu fenomén. Vnímal jsi to tak? Měl jsi pocit, že se děje něco výjimečného?

To bezesporu ano. Ale vnímal jsem to ještě z jiné perspektivy. V mém případě tomu mediálnímu přílivu předcházela vlna poskytování rozhovorů pro česká i zahraniční média, která nadstandardní zájem o tento projekt předznamenala. To, že projekt přitáhne pozornost, jsem částečně předpokládal. Ale ne v takové míře. Zejména ne v době, kdy je internet online divadelními výstupy téměř zahlcen. Ten zájem byl skvělý, ale nezastírám, že se ve mně tu a tam jako v dramaturgovi, který se zaměřuje na současnou dramatiku, občas neobjevila myšlenka, že je škoda, že se takovému zájmu netěší nové hry českých autorů z masa a krve. Ale chápu, že hra napsaná robotem je přeci jenom unikát.